

הלכה ברורה

אם צריך לעמוד בשעת החזרה

טו. הנהגים להקל לשבת בשעה שאומר השליח ציבור תפלת החזרה יש להם על מה שישמוכו. וכן פשט המנהג אצל הספרדים ועדות המזרח בזמנינו. ויש מקומות שנהגו להחמיר לעמוד בשעת תפלת החזרה. ומי שנמצא במקום שנהגו לעמוד בשעת החזרה, אינו רשאי להקל לשבת בין העומדים. ואף במקום שנהגו לעמוד יש להקל למי שהוא זקן או חולה לשבת בשעת החזרה יא.

בידור הלכה

אוצר החכמה

יאיר (אות ד') בשם הנאוניס, ומשמע מדבריו דשרי לדבר בדבר מצוה בשעת החזרה אחר האל הקדוש אף למי שעדיין לא שמע החזרה. ולפי זה יש לדחות הראיה מדברי המהרי"ל, דיש לומר דמיירי כשעדיין לא שמע החזרה, ומיירי במדבר בדבר מצוה, ואף בזה לא שרי אלא אחר הקדושה וברכת אתה קדוש. ודו"ק. ועיין להגאון רבי יוסף חיים זוננפלד בשו"ת שלמת חיים חלק א' (סימן לח, ובדפו"ח סימן קלא), שהביא דברי הרב השואל שרצה להוכיח מדברי המהרי"ל דשרי לדבר בשעת החזרה, ודוקא בשעת הקדושה וברכת אתה קדוש יש לאסור, ובעל כרחנו דמיירי כשכבר התפלל, וכתב לדחות ראיה זו, דיש לומר דהמהרי"ל מיירי כשהוצרך לדבר בדבר שהותר לדבר בו בחזרה, והיה צריך לו, וכגון שהיה השליח ציבור מאריך בניגון וכדומה, ועם כל זה לא רצה המהרי"ל להפסיק מתחלת הקדושה עד האל הקדוש, ולענין הלכה כתב להחמיר שלא לדבר בשעת החזרה, כי אין הכל יודעים שכבר התפלל. וע"ש. ולפי המבואר לעיל, בדברי תורה על כל פנים יש להקל לדבר בשעת החזרה כשכבר התפלל, וכמו שכתבו המאמר מרדכי והמשנה ברורה והכף החיים הנ"ל.

יא] הנה בהנהגות ספר המנהגים לרבינו אייזיק מירנא (סוף אות י', בנד"מ עמוד יב) הביא מה שאמרו בירושלמי, כולא יומא את קאי בשוקא ולית את לעי ובשעתא זעירתא את לעי, (ולא נמצא כזו בירושלמי שלפנינו. אבל כזו הוא

דברי המשנה ברורה סותרים בזה). אולם נראה שלא כתב המשנה ברורה מעם זה אלא לתוספת מעם, ועיקר הדבר הוא משום שאם עדיין לא שמע תפלת החזרה הרי הוא חייב להאזין לתפלת השליח ציבור, ואין לנו ללמוד מהמעם הנ"ל לאסור אף בהתפלל כבר, ומה גם שכשהתפלל כבר ניכר הדבר שאינו שייך יותר למנין זה.

ולכאורה יש עוד להביא ראיה להקל בזה, ממה שכתב בדרכי משה (סימן קכה סק"ב) בשם המהרי"ל (הלכות תפלה אות ב'), שלא היה מדבר מתחלת הקדושה עד אחר האל הקדוש. והביאוהו להלכה האליה רבה (שם סק"ה), והמשנה ברורה (שם סק"ט). והכף החיים (שם ס"ק טז) העיר על זה, שהרי בלאו הכי אסור לדבר בשעת תפלת החזרה, וכתב דהיינו אפילו אם כבר שמע החזרה. ולפי זה בשאר התפלה שרי לדבר כשכבר שמע החזרה. ואמנם עדיין קשה, דמשמע מדברי המהרי"ל דהיינו אפילו בדיבור בעלמא שלא בדברי תורה, ובדיבור בעלמא לא מסתבר להקל אף בשאר החזרה ואף כשכבר התפלל, וכמו שנתבאר לעיל בשם הזוהר הקדוש, שהמדבר בבית הכנסת בשעה שהציבור עוסקים בשבחו של מקום הרי הוא מראה עצמו שאין לו חלק באלוקי ישראל, וגם אסור לדבר בבית הכנסת שיחה בטלה. אולם יש לומר דהמהרי"ל מיירי כשמדבר בדבר מצוה, שבוזה יש לאסור דוקא בעת הקדושה וברכת אתה קדוש, מה שאין כן בשאר התפלה. ועיין במקור חיים לבעל החות

בירור הלכה

שער הציון

בילקוט שמעוני ישעיה רמז תנו, ובפתיחה למדרש איכא רבתי אות י'), מכאן שאין לישב בשעה שהשליח ציבור חוזר התפלה. והביא עוד ראיה לזה ממה שאמרו בראש השנה (טז.), למה תוקעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין כשהן עומדין. וע"ש. והביאו להלכה הרמ"א בדרכי משה (סק"א), ובהנה כאן. וכן מוכח בתשובת רבינו אברהם בן הרמב"ם שהובאה בראש ספר מעשה רוקת, שכתב שהרמב"ם ביטל החזרה מחמת שראה שכשיחזור השליח ציבור התפלה בקול רם לא

(נט) וכן פסקו הלבוש (סעיף א'), ונשיירי כנסת הגדולה (הגהות הטור סק"ב), וכמז שכן המנהג. וכן הוצאו דברי ההלכות קטנות להלכה ציד אהרן (הגהות הטור). וכן פסקו החות יאיר צמקור חיים (סוף אות ד'), [וע"ש שהציא כמה טעמים לזה], ונשלמי לציור (דף קלו ע"ד), ומרן החיד"א בקשר גדול (סימן יח אות יב), והפרי מגדים (משניות זהב סק"ב), [ושכן הוא מנהג קדמונים, ושעכשיו נעשה"ר כל אחד עושה כפי דעתו], ונשלחן ערוך הגאון רבי

יתנו אופן כל העם לשמוע ממנו באימה "ולעמוד" במסור כעמידתם בתפלה, אלא "יעמוד" בעומד בעל כרחו וכו'. וע"ש. ובספר לקט יושר (עמוד כז) העיד בשם התרומת הדשן, שכאשר לא היה יכול לעמוד בטוב אחר הקדושה היה יושב עד שמגיע שליח ציבור לסוף שומע תפלה, ואז היה עומד עד אחר מודים דרבנן, אבל כשהיה יכול לעמוד היה עומד מתחלת שמונה עשרה עד הקדיש שאחר החזרה. ובספר מנורת המאור (גר שלישי סימן קיא) כתב: וצריך לעמוד מעומד שומע התפלה כששליח ציבור חוזר התפלה. ע"כ. ובשו"ת הלכות קטנות חלק ב' (סימן פ'), כתב להוכיח ממה שאמרו ביומא (פז:) ששמואל היה יושב בשעת החזרה ביום הכפורים, והיה עומד רק בשעת הוידוי, שאין חיוב לעמוד בשעת החזרה, וכתב לדחות דיש לומר שהיה חולה או שהיה מצטער מהתענית, וסיים שראה בבית כנסת של אשכנזים בוירונה שכל הקהל יושבים בשעת החזרה, אבל בבית הכנסת של הספרדים היו כולם עומדים בשעת החזרה, והכי מסתברא. וכן פסקו כמה אחרונים, שיש להחמיר לעמוד בשעת תפלת החזרה (נט). ובספר יפה ללב (ס"ק יא) הביא מה שכתב בספר עומ"ד (דף לד ע"א), שכששומע אזכרת ה' צריך לעמוד, וכתב היפה ללב שכן מוכח מהפסוק (שופטים ג') ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא. וע"ש.

ולכאורה כן יש להוכיח גם ממה שכתב הרמב"ם (פרק ט' מהלכות תפלה הלכה ג'), שהכל "עומדים" ושומעים חזרת השליח ציבור. אלא שאם זו כוונת הרמב"ם היה לו להרמ"א להביאו, ולא

להביא כן בשם הגהות מנהגים בלבד. ובעל כרחנו לומר שמה שכתב הרמב"ם שהכל עומדים, היינו שהכל שותקים, והוי דומיא למה שאמרו בסוטה (לט.) כיון שנפתח ספר תורה אסור לדבר אפילו בדבר הלכה, שנאמר (נחמיה ח') וכפתחו עמדו כל העם, ואין עמידה אלא שתיקה, שנאמר והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד. וכן כתב בשו"ת ישכיל עבדי חלק ב' (חלק אורח חיים סימן ב'), ושרשאים להנהיג כן אף לכתחלה, ודברי הרמ"א הנ"ל אינם אלא מנהג בעלמא, וביאר גם בדברי הרמב"ם כנ"ל, דהיינו שצריכים לשתוק. וכן כתב בשו"ת בית אבי חלק ג' (סימן קטו אות ו') לבאר בדעת הרמב"ם, ושמחמת כן לא הביא הרמ"א דין זה בשם הרמב"ם אלא בשם הגהות מנהגים, ושכן מוכח גם מהגמרא יומא (פז:) הנ"ל, ומדירושלמי (סוף פרק ד' דראש השנה). וכן פסק הגדול ממנסק בעל האור גדול בחיבורו על המשנה (ראש השנה פרק ד' משנה ט'), ושכן מוכח מהגמרא (יומא פז:), ומדירושלמי (סוף ראש השנה), שהאמוראים היו יושבים בחזרה במוסף של ראש השנה ויום הכפורים, ושכן כתב הרז"ה (סוף ראש השנה), שמותר לשבת בחזרה של ראש השנה, [שהרי כתב הרז"ה שם לענין תקיעות, דתקיעות דמיושב היינו התקיעות שבחזרת השליח ציבור, ואף על גב דלגבי השליח ציבור הוי מעומד, לגבי הקהל שיושבים הוי מיושב]. וסיים שדברי הרמ"א הנ"ל בשם הגהות מנהגים אינם אלא חומרא

ה. על [כל] ברכה שאדם שומע בכל מקום אומר ברוך הוא וברוך שמו.

הלכה ברורה

אמירת "ברוך הוא וברוך שמו"

טז. מנהג ישראל לענות "ברוך הוא וברוך שמו" בשעת חזרת התפלה, אחר הזכרת שם ה' בחתימת הברכות, וכן בכל מקום ששומעים ברכה שאין יוצאים בה ידי חובה, עונים "ברוך הוא וברוך שמו" אחר הזכרת שם ה'. ומכל מקום אין זה חיוב גמור מן הדין כעניית "אמן" אחר הברכות.

ויזהר השליח ציבור שאחר שהזכיר שם ה' בחתימת הברכה, ימתין עד שיסיימו הציבור לענות "ברוך הוא וברוך שמו", ואחר כך יחתום הברכה, שהרי אם לא יעשה כן, פעמים שלא ישמעו הציבור חתימת הברכה, ולא יוכלו לענות "אמן", או יבואו לידי חשש אמן יתומה יב.

שער הציון

בירור הלכה

בעלמא. וכן פסקו עוד אחרונים (ס), והביאם אאמו"ר מרן הראש"ל שליט"א בשו"ת יחיה דעת חלק ה' (סימן יא), ובספרו הליכות עולם חלק א' (פרשת תרומה אות ט'), וכתב להוכיח להקל מדברי הגהות מיימוני (סוף הלכות שביתת עשור), שהקשה על מה שאמרו בפרקי רבי אליעזר (פרק מו) שישראל נוהגים לעמוד על רגליהם ביום הכפורים, שהרי ביומא (פז): מבואר ששמואל היה יושב בחזרה, ותירץ דשמואל אנוס היה מחמת חולי או מחמת זקנה. וע"ש. ואם איתא דצריך מן הדין לעמוד בחזרה, הרי בלאו הכי היה צריך לעמוד, ואם כן הוה ליה למימר ולטעמיה, אלא משמע דסבירא ליה שאין חיוב לעמוד בחזרה, ורק משום יום הכפורים צריך לעמוד, ומשום הכי כתב דמיירי שהיה זקן או חולה. וע"ש. ומכל מקום נראה שאף מי שנהג תמיד לשבת בשעת תפלת החזרה, אם נמצא במקום שנהגו לעמוד בשעת החזרה, צריך לעמוד עמהם,

זלמן (סעיף ז'), והזית עוצד (דיני תפלת החזרה אות יא), והחסד לאלפים (סק"ג), [אלא שכתב רק ש"טוב לעמוד], והמהר"ם פלאג'י צקף החיים (סימן טו אות ג), והמשנה ברורה (ס"ק כ'), והבן איש חי (פרשת תרומה אות י') [וכתב להקל בזה רק לזקן או חלש]. וכן פסק צקף החיים (ס"ק כד). ועיין להרה"ג רבי דקל הכהן בשו"ת אלישיב הכהן (סימן ד') שהאריך בענין זה, והביא כמה ראיות שחיוב גמור מן הדין לעמוד בשעת החזרה. ויש לעמוד על כמה מראיותיו, כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים. ואכמ"ל. ודו"ק. (ס) וכן פסק בספר טהרת המים (שיורי טהרה מערכת ת' אות כט), שיש להקל בזה מן הדין, מאחר שכבר התפללו תפלת לחש. וכן פסק בשו"ת לצושי מרדכי תנינא (חלק אורח חיים סימן לא), ושאלף שהאשכנזים נהגו לעמוד, בגלילומיהם נהגו לשבת, וכן נהגו גדולים וצדיקים. וכן כתב בחזרת חיים סופר (סק"ט), ושכן מנהג רוב

וכמו שאמרו כיוצא בזה במסכת דרך ארץ (רבא סוף פרק ז', וזוטא סוף פרק ה'), לא יהיה אדם יושב בין העומדים ולא עומד בין היושבים וכו', כללו של דבר אל ישנה אדם ממנהג הבריות. ועיין כיוצא בזה למרן החיד"א בספר טוב עין (סימן יא), ובמה שכתב אאמו"ר מרן הראש"ל שליט"א בשו"ת יחיה דעת חלק ו' (סימן ח' בד"ה וכעת). ודו"ק.

יב. הנה הרא"ש בתשובה (כלל ד' סוף סימן יט) כתב, ששמע מאביו ז"ל שהיה אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום ברוך הוא וברוך שמו, וזה שאמר משה רבינו כי שם ה' אקרא הבו גורל לאלהינו, ועוד שאפילו כשמוכיר לצדיק בשר ודם צריך לברכו שנאמר זכר צדיק לברכה. ע"כ.